

جمال الدين افغانی

- بالوسيله اسكي داوالفونوځو د اړونده بعض معلومات -

ایتمک مقصدیله « هرات » ی اله کچرمک ایچون هجوم ایښکي اښاده « جمال الدين » ده برابرنده بولونوږوردی . منیر افندیښک ، عبدالحمید ، تقدیم ایډیلیدیکي یوقاریده سولیدیکم ، تورکجه ترجمه سنده ، « افغانی » نک یوخصوصه داثرماجرالرنندن بالطبع بحث ایډیلیدیکمکه در . مع هذا (محمد عبده) بونلری اوزون اوزادی به یازدیني کي « جمال الدين افندی » تمه الیابان فی تاریخ الافغان عنوانی کتابنده باللات اطرافلیجه آ کلاغمده در . [*] (۲۸۰) سته سنده ، امارتی ولی عهد « شیرعلی خان » اشغال ایدنجه ، وزیري « محمد رفیق خان » ، امیر ، قارده شلری ، وبالخاصه آغابکرلری - ملحوظ قاریشیلقلرک اوکتي آماق ایچون - محافظه آلتده طوماسنی توسیه ایښدی . امیرک اوچ قارده شی « محمد اعظم » ، « محمد اسلم » ، « محمد امین » « هرات » اوردوسنده بولونوږوردی . « جمال الدين » « محمد اعظم » ک یاننده ایډی . امیرک تصویرته مطلع اولونجه هپسی فرار ایډیلر ، اولجه بابالری طرفندن ، اداره لری کنډیلرینه مودوع ولایتلره داغیلیدلر . آرتیق افغانستانده داخلی حرب باشلامشدی . شدتلی مجادله لردن سوکرا « محمد اعظم » ایله برادر زاده سی « عبدالرحمن » موفقیت قازانوب حکومت مرکزی اشغال و « عبدالرحمن » ک باباسی « محمد افضل » ی افغانستان امیری اعلان ایډیلر . « محمد افضل » برسته سوکره وفات ایدنجه امارته « محمد اعظم خان » کچدی . « جمال الدين » ک پایه سنی یوکسله ندی . کنډیسه وزیر و « مشاور خاص » نصب ایډی . « جمال الدين » ک تدبیر واداره سیله افغانده استقرار باشلامشدی . امیر ، مهم ایشلرک برقسنی چوچوقلرینه تودیع ایډی . « قندهار » حاکمی بولونان اوغلی ، عموجه سی « شیر علی » نک اداره سنده کی « هرات » ی آلمغه قالیښدی . فقط محاربه ده کنډیسی اسیردوشنجه . « قندهار » اوردوسنه فتور کلدی . بوسفر « شیر علی » « قندهار » ی استیلا ایډی . بمشمله دوغریدن دوغری به علاقه دار اولسادینی ایچون ، تکرار آله ولتن داخلی حربی آ کلاغمه لزوم کورمیورم . نتیجه ده مغلوب اولان « محمد اعظم » ابرانه کچدی . بر قاج آی سوکرا « نیشاپور » ده وفات ایډی . « جمال الدين » « کابل » ده قانعیدي . امیر ، آل رسوله منسوبیتی دولایسیله اولک عشیرته و کنډیسه حرمت ایډی ، فقط « جمال الدين » آرتیق افغانستاندن آیریلای موافق بولدی . (۱۲۸۵) ده هندستانه یوللاندي . هند حکومتی کنډیسی چوق حرمتکارانه قارشیلادی . فقط علما ایله ملاقاتنده خصوصی مأمور ترفیق ایډیلوږدی . ذاتاً اوزون مدت اقامته رضا ایډیلیدو . ۱۹۲ صحیفه ک کوچوک برآورد .

ایک دفعه تورکجه به کله دک عرفان حیات غزلده مناسب تأسیس ایدن واستانبولده تولن یو آچیق فکرلی اسلام عالمی مجری ۱۲۵۴ (میلادی ۱۸۳۸) ده « کابل » شهربته اوچ کونلک مسافه سی اولان (کز) مضافاتندن (اسعد آباد) کوبنده دوغمشدر . جمال الدين افغانیښک « دهریون » علیهنده قلمه آلدنی بررساله یی فارسیدن عربی به ترجمه ایدن (محمد عبده) [*] ایله تورکجه به ترجمه ایدن شاملی منیر افندی [**] کنډیسی یقیناً طانیذقلری ایچون مقدمه لرنده مؤلفک ترجمه حالته دائر یازدقلری سطرلره اعتماد ایدوږز . خصوصیه منیر افندیښک تورکجه ترجمه سنی عبدالحمید تقدیم ایدن باللات جمال الدين افغانیښک حکمداره یو مناسبته وړدیکی مکتوبده عیناً « تألیفه موفق اولدینم رساله ارباب علم طرفندن هر لسانه نقل وترجمه وهر طرفه نشر اولونعش ایدوکی کبی شام شریف خاندانندن یعقوب افندی زاده منیر افندی قوللری ده تورکجه به ترجمه ایدوب قوللرینه کتوردی . لدی المطالعده حقیقه اتقان ایدلمش وفوق العاده حسن اللوب ایله ترجمه ایدلمش اولدینغی کوردم . دیور . ایسته مقاله مده ، بواسلام عالمنک ترجمه حاتی « محمد عبده » ایله اوندن همان همان تماماً نقل ایدوب یازدیني آ کلاشیلان (محمد منیر) افندیښک افاده لرندن اقتباس ایډم .

« جمال الدين افغانی » نک باباسی افغان خاندانندن سید صفدر (السید صفتر) در . یو ذات محدث « السید علی الترمذی » نسلندن در . سلاله لری ، امام علی نک اوغلی « حضرت حسین » . منتهی اولقله یوعالمه افغانده یو یوک برحمت و توجه مظهر اولشدر . وینه یو مناسبته درک جمال الدين افندی نک ، امضاسنی « جمال الدين الحسينی » دیه آتدینی کورولمکده در . یوکون افغان حکومتک مؤسسی صایلان « دوست محمد خان » داخلی اغتشاش نتیجه سنده برمدت انکلیز استیلاسی آلتنده قالان افغانستانی قورتاردینی هنگامه ده کوچوک بر جوجوق اولان جمال الدين ایله باباسنی وعموجه لرینی « کابل » نقل ایډیرمشدر . جمال الدين افغانی ایلمک تحصیلتی اوراده کوردی . اون سکر یاشنده هندستانه کیتدی . معلوماتی توسیع وتقویه ایډی . سوکرا بورادن ده حجازه یوللاندي ، فقط بوسیاحت اوزونجه سوردی ، بر جوق یرلرده توقف ایډی . آنجا (۱۲۷۳) ده مکته واصل اولاییلدی . حج ایډی ، مملکتته دوندی . و امیر (دوست محمد خان) دورنده مأموریته انتساب ایډی . حکومت رجالی آراسنه کیردی . امیر ، هم دامادی هم عموجه زاده سی اولان (سلطان احمد شاه) تفویض [*] « محمد عبده » ک « رساله فی ابطال مذهب الدهریین » عنوانیه ترجمه ایډیکی آر ۱۳۱۲ ده مصرده طبع ایډیلیدو . [**] منیر افندی نک تورکجه به ترجمه سنی غیر مطبوع نسخی یرلر کتبخانه سنده محفوظدر .

اجتماعیاتیجیلر حتی (اوکوست قوت) ک مکتبی ، معشری برترقینک اولدینغه و یونک یو یوک قسمک غیر قابل اجتناب بولوندینغه و اوندک قوتک فرد ویا حزبلرک قوتلرینی هر حالده آشدینغه یعنی یو قوتلرک ترقی قوتنی آنجق تسریع ویا تأخیره مقتدر اولوب کری دوندورمکه قادر اولامادقلرینه قانعدرلر . بونلرجه معشری ترقینک غایه سی ، بشری تساندي تکمل ایډیرمک یعنی انسانلری ده صیق ، دهامشر وده ارادی بر صورتده مشارک قیلقدرد . کورولبورکه بونلرک یوتون ترقی فلسفه لری ، جمعیتلرک محتاج اولدقلری ترقی و نظام ordre فکرلرینی تألیف ایتمک زمیننده در و یو بایده الک منع تسریع وایضاح موقعیتنک (اوکوست قوت) ده دوشدیکي معلومدر . ایسته (ره نویه) نک ترقی حقنده کی ایلمک قناعتلرینی یابانلرده بونلردی . نته کیم (۱۸۴۲) ده نشر ایډیکی « یکی فلسفه مانوئلی » نده ترقی مذهبک تاریخی شوبله خلاصه ایدوږ : « ریفودنبری (به یقن) ، (باسقال) و (لایبنیچ) لر طرفندن اشارت ایدیلن ترقی فکری (نورغو) ، (قوندورسه) و (سن سیمون) لر معرفتیه تحلیل ایډیلدی . متصل دوام ایدن تحریات سایه سنده یو فکر علمی و حقیقی قانونلریله تأسس ایتمک ارزو در . « یو صوک جمله ، (اوکوست قوت) ک « اوچ حال قانونی » نه اشارت اولوب فی الحقیقه بولانده یو یوک پوزیتیویستک انتشار ایتمکده اولان درسلی سوکته کلشیدی . کورولبورکه (ره نویه) اول (سن سیمون) و (اوکوست قوت) جیلر کبی ترقی به نام بر حضور ایله معتقددر . فلسفه نک وظیفه سنی ده موقراسی بی تربیه ایتمکده کورن بوفیلوسف ایلمک تجربه ده (وولف) ، (سن سیمون) و (قوت) لرک « نظام » پرنسیپله (روصو) و انقلابیجیلرک « حریت » پرنسیپنی تألیفه اوغراشیر . شو قدار وارکه نام بر متافیزیکچی وفیلوسف اولدینندن ترقی فلسفه سندن بکلهدیکي اصل غایه ، خیر وشر دوکومنه زمانک عرفانه لایق بر صورت حل بولقدرد . وفی الحقیقه کرک (قوزن) ک (هگله) دن اقتباساً کتیردیکي تاریخ فلسفه سی وکرک (سن سیمون) ک ترقی تاقیسی ، شرک عاقبتی حقنده کوزهل بر طرز حل کي کورونمکده درلر . یالکیز فرقلی برحسایت و تفکرده بولونان یعنی مونداجی و فردجی اولان (ره نویه) نک بو طرزده بر ترقی فلسفه سیله اوپوشه . بیله سی ایچون اولک یاجوق دربندن تعدل ایتمه سی ویا اورنه دن قالمه سی لازم کلدیکي بو اثرنده هېچ حس اولونیور دکلدی . فقط هنوز (قوزن) ک تأثیری آلتنده افتخالیلق [شه قنیزم] یایدینندن معاکس نمایلرده تألیفکار مشترک نقطه لر آرامقن فارغ اولاماقده در . فضله اولارق انقلاب کبیر ، نابولیون محاربه لری و (۱۸۳۰) اختلالرندن بیتاب اولارق ملی و بین الملل بر صلح آرایان فرانسیز جمعیتنک بودورده معاکس عقیده و پرنسیپلری تألیف ایدوږک بر طرز تفکره محتاج اولدیني ده بک آشکاردر .

مصطفی شکیب

كوستوريله مشدى . برآى سوكرامصرى و بريلهر ك بر واپورله سويشه كونده ريلدى . مصرده « جامع الازهر » ي زيارت ايندكجه اطرافنى بالخاصه سوربلى طبله قابليوردى . كنديسندن درس آلتى رجا سنده بولونديلر . اوده بولردن بر قسمته اونده درس و بردى . فقط مصرده ده جوق قالمادى . اولجه حازه كيتمك تصورنده ايكن فكرينى ده كيشيدردى . استانبوله كلى . برايكى كون سوكرامصدر اعظم مشهور « على پاشا » طرفندن قبول ايديلىدى . اعتبار كوردى . آرزومان طرفنده اطرافه شهرى يايلىدى . مدح و ثنسى ديلدن ديله دولاشمغه باشلادى . « محمد عبده » استانبوله كليشندن آلتى آى سوكرامجلس كبير معارف « . اعضا اولديغنى قيد ايدييور . فقط اوسنلره مخصوص سالتنامه لوده اسملرى محرر اعضا ميانده « جمال الدين » افندى ي كورمبورز . آنجا ق ۲۶ جمادى الاول ۱۲۸۷ تاريخلى « تقويم الوقايح » ده « مجلس كبير معارف اعضالى جمال افندى به توجيه بوپورلشدر » عبارسى وارد . عيني زمانده جمال الدين افغانى طرفندن كورولوب تدقيق ايديلكدن سوكرامعبدالحجده تقديم ايديلن منبر افنديك ترجمه سنده ده « قرق كون سوكراماستانبوله توجيه وجهه عزيمت ايلدكده صدر اسبق على پاشا مرحوم طرفندن مظهر اعزاز واحترام و مجلس كبير معارف اعضالغه نصب ايله بكام ايديلىشدى . « عبارسى اوقونقمده در . بو خصوصده « محمد عبده » ديوركه : « معارفك تعميمى خصوصنده اراده اينديكى بوللرى تعقيه آرقاداشلى طرفدار اولماديلر . كوسترديكى بولرك بر قسمده شيخ الاسلام « حسن فهمى افندى [*] نك ايشنه كليورى . بناء عليه كنديسنه كين باغلامش اولدى . « متعاقباً جمال الدين افغانى نك « دارالفنون » ده و برديكى برقونفرانس يوزندن استانبوله بك جوق قيل وقال اولمش و كنديسى توركيه ي تركه مجبور ايديلىشدركه بونكله علاقه سى اولماسى حثيتيله بعضى خصوصلردن بوراده بحث ايتكى مناسب كوردم :

۱ رجب ۱۲۸۷ تاريخلى « تقويم وقايح » ده « مسامرات علميه وادبيه » مرلوحه سى آلتنده شو سطرلى اوقوبورز :

« انوار باهرالامار علوم و فون ايله اذهان خلتك تنويرى و بوجهله سعادت افراد و ملت و معموريت بلاد و مملكت قضايى مهمه سلك استحصال اسباب حصولي ضمنتده بروقتدنبرو ممالك متدنده ده كيجه لرى مواقع معينه و اوقات مخصوصه ده اصحاب معارفندن بعض ذوات حيت سمات ، تجمع ايتمش اولان طالبان علم و معرفته علمه دائر ايراد مقالات [*] ايتكمده اولدقلىردن بو صورتله مبادى علوم و فونيه بيلاه مطلع اوليان افراد اهالى كندولرينك آكلابه جقلى صورتله ايراد اولنان مقالات علميه دن استفاده ايله تحصيل

[*] شهزاده لكتنده « عبدالعزيز مملك ايدن » حسن فهمى افندى « (۱۲۸۵) ده ايلك دفعه شيخ الاسلام اولدى . (۱۲۸۸) ده انفصال ايشدى . (۱۲۹۱) ده تكرار مشيخته كيدى (۱۲۹۳) ده همل ايديلىدى . (۱۲۹۵) ده مديته كيتدى و ۱۲۹۸ ده اوراده وفات ايشدى . « آقشهرلى » در .

[**] مقالات بوراده « قونفرانسلى » معناسه در .

معلومات ابتدائيه ايلكده اولوب بو صورتك ايسه تربيه اهاليجه بالوجوه فوائد و محسناتى مشهود اولماسنه مبنى كچن سنه رمضان شريفى كيجه لرنده (دارالفنون عثمانى) درسخانه لرنده بعض ذوات معارف سيات جيقوب اولوجهله مسائل مختلفه يه دائر مقاله لر ايراد ايتمش و بالجملة حضار و مستمعين بوندن مستفيد اولمش اولدقلىردن اشو اصول محاسن شمولك بوسنه مباركه رمضان شريفى كيجه لرنده دخی اجراسى قرارلاشديرلش اولمغه هر كيجه ايرادى اهاليجه فائده لى كورينان مباحث علميه وادبيه و حكميه نك دفترى بروجه زير درج قيلنمش اولديغندن ارباب معارف و حيتندن بروجه اصول دارالفنون مذ كورده ايراد مقالات علميه ايتكم امل و آرزو سنده بولونان ذوات كرامك آقوالدكر بختلردن قنغيسى انتخاب و ترجيح ايلرايسه اولمغى و رمضان شريفك قنغيسى آكادامر مقاله ايراد ايله جكنى دارالفنون مذ كور مديرى جايته بيان و اشعار ايله سى اعلان و اخطار اولنور .

- (۱) حكمت طبيعیه : حرارت و برودت ، صوت و ضياء ، نار و احتراق ، قوت و هيولا ، تلفراف ، رؤيت و بصير و امثالى .
- (۲) كيميا : معادن جديده ، تيمور و پولاد ، تركيب اجسام ، كيمياى عتيقه ، احتراق .
- (۳) علم جو هوا ، بخار و هوا ، فورطنه لر ، زلزله ، قوس قزح ، برف و باران ، طلومه .
- (۴) هيئت عالم : عالم شمس ، ماهيت شمس ، حقيقت قمر ، كواكب و كهكشانلر ، نجوم كيدودار ، سياره ارض .
- (۵) علم طبيعت انسان : اعصاب حساسه و محركه ، جولان دم ، تنفس ، قلب و دماغ ، موت و حيات .
- (۶) طب : حفظ صحت ، ضرر و تعففات ، طهارت بدنيه و معموريت بلديه ، تأثيرات اقليم ، معالجات .
- (۷) تاريخ طبيعى : اصناف بنى آدم ، نمل و نخل صنوف حيوانات ، ادراك حيوانات ، اجناس و انواعك مستمر و يا متغير اولماسى ، اجمار كرانبا و انواع نباتات .
- (۸) طبقات ارض : اراضى مختلفه ، جبال ، اراضى جوار در سعادت ، نباتات و حيوانات منقرضه .
- (۹) : زراعت : اراضى بنى اصلاح ايدن ماده لر ، بغدادى ، پاموق ، غرس اشجار ، آلات زراعت ، ترقيات اخيره زراعت .

- (۱۰) ترقيات علوم و صنايع : تقسيم معلومات انسانيه ، ترتيب فنون ، اختراعات متأخرين ، صنعت طباعت ، آلات حرب ، رياضيه ، اوزان ، مقاييس .
- (۱۱) علم ثروت : چالشمق ، بانقه ، اوراق نقديه ، تجارت ، ماكنه و فابريقه ، مدنيت ، جمعيت بشريه ، قومپانيه لر .

- (۱۲) علم حقوق : حقوق طبيعيه و موضوعه ، حقوق بحريه ، حقوق دوليه ، حقوق ملكيه ، جنايات ، صلح و محاربه .

- (۱۳) اخلاق : فضائل و نقايص ، نفع و مضرت .
- (۱۴) ادبيات : صور مختلفه انشاء ، خطوط مختلفه نثر و شعر ، بلاغت .

۶ شعبان ۱۲۸۷ تاريخلى « تقويم وقايح » نسخه سنده مندرج ينه بوقيلدن براعلالك سوكنده

« ... انتخاب و تدريس اولناجق اقساملى تعيين و اعلان قلمق ايجون شهر مزبورك [*] حلونندن اقدم باب معارفده دائره علميه ده قيد بيورماسى مسترجادر « ده نيلىور .

« محمد عبده » ك « جمال الدين افغانى » يه دائر يازدقلىنه نظراً ۱۲۸۷ سنه سى رمضاننده دارالفنون مديرى تحسين افندى ، صنايعه تشويق غايه سيله دارالفنونده برقونفرانس و برمه سنى كنديسندن رجا ايتمش ، « جمال الدين » ده توركيه ده كى ضعفى ايلرى سورده رك اعتذارده بولونمشدر . فقط تحسين افندى اصرار ايدينجه قونفرانسى اولايازارق دورك معارف ناظرى صفوت پاشايه و اوزمان « مجلس كبير معارف » ده اعضا بولونان منيف پاشايه تقديم ايتمش ، و بيه « محمد عبده » ك افاده سنه كوره بو ذاتلك جمله سى و بريله جك قونفرانسى بك بكه عشلردر .

قونفرانسك و بريله جكى كون خلق دارالفنونه [*] شتاب ايتكمه باشلادى . حكومت آداملى ، طالمر ، غزته جيلرده واردى . حتى وزرادن بر قسمده كلىشدى . جمال الدين افندى ، اولجه حاضر لاديني قونفرانسى و بردى . « محمد عبده » ك افاده سنه كوره « حسن فهمى افندى افاده نك اقسامنه كوزلربنك شعاعلىرى توجيه ايتدى . اونى باشقا برشكه بكمزه جك برديل ، باشقا برشكه صوقاجق بروسيله آله ايتكمه چاليشيوردى . واقعا بويله برديلى بولامازدى . آنجق قونفرانسانسانى معيشت ، ذى حيات بر وجوده بكمزه تيليور ، و صنايعدن هربرى بو ذى حيات وجودك بر عضوى اولارق كوستريديور ، حياتده هر عضو ك ناصل بروتيفه سى وارسه صنايعكده معيشتده اويله بر نفع و فايداسى بولوندينى درميان ايديليوردى . شيخ جمال الدين مثلاً دمير جيلكى قوللره ، زراعتى قره جكمه ، كيجيلكى آياققره تشبيه ايتمش ، سوكرام باشقا صنعت و عضولره كچركه هپسى بوشكلده ايضاحه چالشمشدر . نهايت ديمشدركه اسانلره عائد سعادتك وجودى بولردن تركب ايدر ، روحى بر جسم ايجون حيات يوقدر . بوجسمك روحى ايسه يانبوتدر ويا حكمت [***] در . يالكز بولرك آراسنده فرق وارد . زيرا نبوت الهى بر عطيه دركه كاسبك آلى بوكا ايريشه مز . الله ديله ديكنه و بربر . حكمته كلنجه بوكسى در . فكر و نظره قازانيلىر . پيغامبر خطادن مصوندر . حكيمك خطا ايتمه سى ممكن و بلسكه بويله بر خطايه دوشمه سى جائددر . نبوتلك حكملرى علم الهى دائره سنده و بركونا بطلانه معروض قالمايارق وارد اولور . بونلره اعتماد ايمانك فرضلرنددر . حكيمارك رايلىنه كلنجه بو رايلىره « متحتم امت » اولدقلىردن ده كيل ، اولى و افضل بولونعالرى اعتباريله اتباع ايديلىر ... »

اودوره نيشن و صوك زمانلرده روم ايلي قاضى عسكرى اولان مرحوم اوفلى محمود كامل افندى دارالفنونده و بريلن قونفرانسلرده ، بوميانده جمال الدين افغانينك . كنده ده بولونمشدر . محمود كامل افندى بنى طانيان

[*] يعنى رمضالك .

[**] ملفا معارف نظارتى بناسى

[***] « حكمت » بوراده « فلسفه معناسه در .

ومتعاقب نسخه ده بو درسلك خلاصه لری درج ایدیله جکی یازیلیدر. فی الواقع ۱۲۸۸ سنه سی طرفنده ویریلن درسلك خلاصه لری تقدیم وقایعه کورولور. تا ۱۲۸۸ شعبانده کی نسخه لده (دارالفنون درس جدولی) اعلان ایدیلکده، آرزو ایدنلرک دواملری توصیه اولونقمده در. یالکزی ایکی سنه دبری معتاد اولان رمضان قونفرانس لری قالدیرلش بولونویور. «حقایق الوقایع» غزته سنک ۲۹ رمضان ۱۲۸۸ (۷ کانون اول ۱۸۷۱) تاریخلی نسخه سنده «لوانت هلاله» دن قیدیله مندرج بر بند وارددره بوکا «عجبا در سعادت نه زمان بویوک بر دارالفنون ایله شان معارفی اعلا ایدمک» دییه باشلانور. عینی غزته نک ۱ ذی الحجه ۱۲۸۸ (۱۰ شباط ۱۸۷۲) تاریخلی نسخه سنده ایسه «معارف» سرلوحه سی آلتنده «ممالک شاهانه ده برمدنبرو تشکیل یوریلان مکاتب ملکیه وعسکریه سیبیله خیل شاگردان ینیشدرلش ایسه ده مکاتب عسکریه مستثنا اولق اوزره دیگر مکتبلرمن حالا احتیاجزه کافی دکلدرد. حتی کچنلرده کشاد اولنان دارالفنونه، نه حقیله ندریسه ونه ده لایقيله تحصیله مقتدر معلم وطلبه بولنه میوب دارالفنون عاقبت تعطیل ایدلدی «عباره سی وارددر.

دیمک اولوبورکه «جمال الدین افغانی» نک قونفرانس حاده سندن سوکرادارالفنون داها برسنه دن زیاده دوام ایتشدرد. مدرس محمدعلی عینی بک اخیراً «دارالفنون تاریخی» عنوانلی کوچوک بر رساله نشر ایددی. بو مقاله مزده بالوسيله ویردیکنر شو معلومات قاداریله تفصیلاتی احتوا ایتمین بویوک مختصر اثرده «دارالفنون نیچون قانمش» عنوانی بر قسم وارددر. بونده جمال الدین افغانی نک قونفرانسی وبقونفرانسدن سوکرا حصوله کلن دیدی قودیلر و بودیدی قودیلره رغماً دارالفنونک بر سنه داها دوام ایتدیکی کوسته. ربله مکده، یالکیز صفوت پاشانک سعدالله پاشایه کوندردیکی بر مکتوبک صورتی درج ایدیلکده در. صفوت پاشا، مکتوبنده «دارالفنونک حین کشانده کندی طرفندن - و اوزمان افندی اولان منیف پاشا ایله جمال الدین افغانی طرفلرندن قرائت اولنان تورکجه کلمات دن بحث ایدمک مراد منلا تکیه سی شیخنک «بونلری آیات قرآنیه واحادیث شریفه طنبیله الارینی قالدیروب» دعا ایتدیکنی یازیور و «ایشته افندیکنم بویله کلمات ترکیه یی عربجه طنبیله اجر و مثنو باتندن حاضر بولنانلرک حصه دار اولمالرینی درگاه احیدندن نمی ایدن برشیخنک سیئه سی ومجهول الافکار والاحوال بر افغانیلینک صنع خدا اولدیفنی مراد ایدمک نبوت بر صنعتدر دیمه سی هزار کوچلکله ساحه وجوده کتوریلان بر مدرسه جدید علمیه نک الفانسی موجب اولشدرد «دیور. ایشته محمدعلی عینی بکک بو معرضده ویردیکی معلومات صرف بو مکتوبدن عبارتدر. «جمال الدین افغانی» نک قونفرانسی دارالفنون علینده متعصب محفللرک بر جوق قبل وقله سیبیت ویرمشدر. بوکا شبهه یوق. محمدعلی عینی بک - کتابنک عنوانی دوشونولنجه - بونلرک هپسی کوسته رملی و دارالفنونک بونلره رغماً عالی پاشا

اولدینی اوزره بوکاسب شهود عدولی تکذیب اولیوب بلکه اول مسلمک انکاری توبه ورجوع اعتبار اولسی قضیه سیدر. شخص مرقومه تعرض اولنوب ایلشلمز دینلمه سی توبه سی دنیاده رهین قبول اولور مرتد حقنده در پوخسه ذات نبوتناهییه ویاخود شیخن محترمین جماعاً وآنلردن برینه منفرداً سب ایتک سیبیله اولان ردت کی حاله دوچار اولان شخص بالاده ذکر اولدینی وجهله توبه سی قبول اولنیوب قتل اولنور. «کی آغیر حکمر ویریور.

دیدی قودی، بوسورتله دالالانوب بودافلاندینی ایچون افکاری تسکین ایتک مقصدیله جمال الدین افغانی نک «بالاخره آرزو ایتدیکی تقدیرده عودت ایدم بیلک اوزره استانبولدن اوزاقلاشماسی خصوصنده مقام صدارتدن براصر» صادر اولدی. (محمدعبد) نک تعبیرنه کوره استانبولدن حقنه نائل اولامیارق وحدتنه مغلوب اولارق آیریلدی. بعض رفیقلرینک تشویقله مصره بوللاندی. ۱۲۸۸ سنه سی محرمی بدایتنده اورایه مواصلت ایتدی.

جمال الدین افغانی حاده سی ۱۲۷۸ رمضان اولشدی. (تقوم وقایع) نک ۱۷ رمضان جمعه. ابرسی نسخه سنده «دارالفنون مدیرینده بولنان مکرماتو تحسین افندیکنک حسب الایجاب وقوع انفصاله منی برینه معارف نظارت جلیله سی معاونلرندن مکرماتو کاظم افندیکنک موقتاً مدیر تعیین» ایدیلدیکنی اوقوبوروز. فقط دارالفنون همان قایلیمبور نه کیم ۱۲۸۵ سنه سی ۵ شوال جمعه ابرسی تاریخلی «تقوم وقایع» ده «... مایه کالات انسانیه نک مکسب ومکتبی بولونمش اولان دارالفنون عثمانیده قرائت اولنان درسله بعنایه الله تعالی ماه حالک اون طقوزنجی بازار ابرسی کونی بدأ اولنه جنی اعلان» ایدیلور. «حقایق الوقایع» غزته سنک ۱ صفر ۱۲۸۸ (۲۱ نیسان ۱۸۷۱) تاریخلی نسخه سنده «معارف نظارت جلیله سندن کلان اعلان» قیدیله «دارالفنون عثمانی اگرچه هنوز آرزو اولنه جتی درجه کسب اهمیت وانتظام ایدمه مش ایسه ده حین کشاندن بروتمادیاً تدریس اولنان علوم نافعنه نک انتشارینه خیل مدار اولدینی بی اشتباهدر. بو بابده شیمدییه قدر اولنان تجربه یه نظراً دارالفنون درسلرینک بعض مرتبه تعدیلی لازم کلش اولغله مقتضای حاله وطلبه سنک احتیاجنه داها موافق صورتده ترتیب اولونوب ایام وساعاتی دخی مناسی وجهله تبدیل قلمشدرد. جدول مخصوصنده کوسترلیدیکی وجهله علم موالد و علم هیئات علاوه سیله برابر بعدما درسله هرکک آکلایه جتی درجه ده سهل وساده تعبیرات ایله تقریر وتفهم قیلنه جغندن مستمعینک اولکندن زیاده استفاده ایدم جکری درکاردر. بونلره دوام ایتک ایسته ینلر رخصت تحصیلنه وسائر کونامعاملات اجرا سنه حاجت اولقیزین طوغریدن دوغرییه اوقات معینه ده کلوب استماع ایدم جکلردر «دینور. ۱۰ صفر ۱۲۸۸ تاریخلی تقویم وقایع ده (دارالفنون عثمانی ده درس عام) عنوانیله «دارالفنون عثمانیده عموم اهالینک دیکلرله بیلمه لرینه مجرد بر سهولت اولق اوزره قلم وقتندن اول یعنی ایرکنجه علوم متنوعه تدریس اولنه جتی (

بر ذاتک آکلاندیفنه کوره قونفرانس اشناسنده خیلی کورولتو اولش، «شیخ الاسلام حسن فهمی افندی» اثبات وجود ایتش ده کیلمش. بالعکس بوکورولتو اوزرینه قونفرانسه بولونانلر بومیانده محمود کامل افندی مشیخته جلب ایدیلرک جمال الدین افندیکنک نه لر سوبله دیکی صورولشدرد. ینه او ذاتک محمود کامل افندیکنک نقلاً آکلاندیفنه کوره «افغانی» دین وعلمه مغایر برسوز سوبله مشدر. هر نه حال ایسه ینه «محمدعبد» نک افاده سنه نظراً شیخ الاسلام انتقام آلتی ایچون حقندن بر باطل چیقارمه چابالامش وصنایعه داتر ویران بر قونفرانسه نبوتدن بحث ایتش اولماسی فرصت اتخاذا ایدمک جمال الدین افغانی نک [نبوت مستندر] زعمنده بولوندیفنی اشاعه ایدوب جامعلرده بوندن بر تفصیل بحث ایتمه لری ایچون واعظلری تشویق ایله مشدر.

جمال الدینی طانیانلر، غایت عصبی بر آدام اولدیفنی حتی قیزدیفنی زمان آغزینه کلن سوبله دیکنی آکلایمورلر. قونفرانسنک بوسورتله سوء تفسیر و تحریفی کندیسنی اغصاب ایتش، شیخ الاسلام له معا که سنی ایسته مشدر. استانبول ایکیه آیریلشدی. بعض دوستلری «جمال الدین افغانی» یه چار وناچار صوصاسی لازم کله جکنی، حقنده کی شایعه لرک زمانله حکمدن دوشه جکنی آکلایدلر. فقط اوکوپورمشدی. چونکه علینده جوق شی سوبله نیور و یازیلیوردی. بونلردن اک مهمی درس وکیلی فله لی «خلیل افندی» نک عربجه اولارق قلمه آلمش اولدینی «سیوف القواطع» عنوانلی اوردی. [۵] «دارالفنونه رسالت ونیوتک صنایعدن معدود اولدینی ادعای باطلی ایله ساعی بالفساد اولان بر مفسدک الفا آت مضره سندن ساده دلان مسلمین میانه سنده حاصل اولان سوء تأثیرک محو و ازاله سی و صرقومک طرف شرع شریفدن ترتب ایدن جزاسنک ابضاح واره سی ضمیمه با اراده سنیه جناب خلافتناهی» قلمه آیلندینی تورکجه یه ترجمه سنک باشنده قید ایدیلن بو اثر جمال الدین افغانی یه «شخص لیم» دیور و اوکا عطفاً فارسی عبارله ذکر ایدیلرک جوابلرینی ویریور. ومثلاً «ابن دو صنعت شریفه یعنی پیغمبری وفلسوفی...» جمله سنی یازدقدن سوکرا «قائل صرقومک مذکور کلامی کندو زعمنجه فلسفه وحکمتک دارین سعادتیه ایصال ایچون کفایت ایدر اولدیفنه ویرده جی اولان ذات شریفک حکمت فلسفه یه موافق اولوب آکا مخالفت ایتیه جکنه وقواعد فلسفه یی هدم ایلهمیه جکنه دلالت ایدر. حالبوکه هرکسه بو اعتقادلرده بولنور ایسه کافر اولور» دیور. و «هر مسلم که ارتداد ایدم، اگر تائب اولزسه در حال قتل اولنور. بر مسلم که حقنده ردت ایله شهادت ایتدکلری وقت کندو منکر اوله، کندویه ایلشلمز. فتح القدر نام کتابده مصرح

[*] «سیوف القواطع» خلیل افندیکنک اوقلی «خیر الدین فیضی» افندی طرفندن تورکجه یه ترجمه وطبع ایدیلشدرد. «سجل عثمانی» نک افاده سنه کوره «برکون مخاطب لری بالاتفاق دوسده مسائل غامضه ایلله اشتغاللرند. جمله سته اعطای جوابله سائللرینی تسلیمه مجبور ومجهوت ایتکله عبدالمجید طرفندن دفعه «مولویت» مظهر اولان خلیل افندی دورک اک مشهور عالمی صایلیوردی. (۱۳۰۰) ده طفسان یاشنده وفات ایتشدرد. سیوف القواطع تصنیفه حکمرله دولو قورقونج وعبرته اولوناجق بر کتابدر.

رومانه، بويوك عطيه و عطيه مقنده بر قاج مرعظه

ادبيات مسأله لری

بيله قرارلاشد بمره دن ، حتی بونك رومانى پوقه بر بويوك حكايه مى اولاجفتى ده كسديره مكسيزين صحيفه لری طولديرمه قوبولان محررلرمن اکثرينى تشكيل ايتكده در .

رومان حياتدن آلنان بويوك بر پارچه وياخود بر محررك مخيله ، صنعت و علميله خلق ايدلمش بوتون بر حياتدر . اصغرى حدودلری قابل تعيندر و جوق دار بر بره ممكن دكل صيفد بريلاماز ، لاكن كنيتشلكنه و بويوكلكنه حد يوقدر . تاريخ بشرك اك معظم وقعه لری ، احتراس ، هيجان و قائله اك دولو دوره لری بر رومانك حدودينه صيغاييلمش ، مثلا خرستيانللك ظهور و انكشافنى ياخود فرانسه اختلال كبرينى برتك رومانده ياشاناييلن ، حتى قرون اولادن بوگونه قدر اهميتنى دائماً محافظه ايدوب ماجراى انسانيتى تشكيل ايدن وقايعك هيچ اولمازسه بشده برنده عامل و مسبب اولارق شهر مؤيد اسميله آ كيلان روما شهرينك بوتون تاريخى ينه بر رومانله آ كلاناييلن محررلر اولشدر . ملتزك حرب عموميده كى اوها اولمش محروميت و فداكارلقلرى ، اوغاليچيادن سويش قانكه و عجمستان ايجلرينه قدر بر بر بهوده دوكدلرلش قانلری ، غرور و غفلت ايجنده بيقيلدش بو اداره بى ، سوكره متاركه لك اعلانيله باشلاوب هر كون دها نجيع بر شكله كيرن خارجى و داخلى وضعيتى ،

رومان ، بويوك حكايه و حكايه تورك ادبياتنه نامق كال ، رجاى زاده اكرم و سزائى بكارله كيرمش و يازم عصرى متجاوز بر عمره مالك بولونمش اولدينى حالده ، بونلك ماهيتلرني تعين و برينى اوتك كندن آييران شيلرى تعريف ايجون حتى قيصه بر يازى يازانغزى بيلمورم . ادبيات حياتك كافي درجه ده زنكبن و قياض اولمايشى ، كنديسنى صرف محصولات ادبيه لك تدقيق و تنقيدينه وقف ايدمك اصحاب قلم يتشمه سته امكان بر اقبور ، رومان و حكايه محررلری ، قارئين كله سى ايله آرالرنده هيچ كيمسه كورمه دكلرى ايجون ، بر طاقم شكللك و قاعده لك مراقبه سى آلتنده قانغه لزوم حس ايتمه دن ، حتى بو اشكال و قواعدك موجوديتنى خاطره كتير مكسيزين اثرلرينى وجوده كتير بورلر . موضوعنك اهميتى و موضوعنى قاوريايش طرزى اعتباريله بر بويوك حكايه دن عبارتكن آدينه رومان دينلن ، رومان كى باشلادينى حالده يارى بولده قيصا تيله رق بويوك حكايه شكلنه كيرن ، آنجق كوچوك حكايه اولغه متحمل ايكن شيشيريله شيشيريله بويوك حكايه قالبنه سوقولان ، ياخودده شاعرانه بر تفكر و تهيجدن ويا مزاحى بر فقره دن بهمه حال بر حكايه جيقارمق غيرت و هناديله يازيلان شيلرى هر كون اوقوبوب طور و پورز . توتله ادعا اولنه بيلبركه ، آكلاته قلملى شيك تفرعاتى ذهنلرنده تعين ايتك شويله طورسون ، اثرلرينى قاج قسه آييره جقلرينى

سدارتنده دوام ايتديكنى و آنجاق اونك وفاتندن سوكرافرت بولونارق الفا ابدلديكنى سويلمه ايدى . هله او دور اساسنده انتشار ايدن « تقويم وقايع » ، « جريده حوادث » ، « بصيرت » ، « ميز » ، « ترقى » ، « كوكب شرقى » ، « وقايع ضبطيه » ، « حقيقه » ، « روضة المعارف » ، « لانتوركى » ، « قورييه دوربان » ، « لوانت هزاله » ، « لوانت نابس » ، « فار دو بوسفور » .. الخ كى غزته و رساله لری بولوب تدقيق ايتك بك لازمدى . هر نه ايه !

جمال الدين افغانى مصره صرف سياحت مقصديه اوغرامشدى ، يعنى اقامت ايتك نيتنده ده كلىدى . لا كبن مصر حكومتى كنديسنه بويوك بر حرمت و محبت كوستردى : صرف بر مسافره ياپيلان اكرام نونعدن اولارق - يعنى فعلى بر خدمت مقابلنده اولمايارق - ايده بيك مصر غروشى تخصيص ايتدى . آرتيق اوراده اقامت ايدمك ديمكلى . طلبه دن بر جوغى كنديسنه مراجه تله علندن استفاده ايتك قوبولديلر : « كلام » ، « حكمت نظريه و عقليه » ، « هيات فلكيه » ، « تصوف » ، « اصول فقه » تدريسنه باشلادى . مكنتى ، ايتك زماندن سوكنه قاندار هب اوى ايدى . « جامع الازهر » ، « آنجاق و اكثر يا جمعه كونلرى زيارت مقصديه كيدردي . « مصر » ده ده شهرتى آرتدى . « محمد عبده » ديوركه : « عقلمره طارى اولان اوهاى بر طرف ايتك غيرت ايتدى . كوكلر تازم جان بولدى . بصيرتلى آيدنلاندى . طلبه سنى كتابته و ادبى ، حكيمى ، دنى يازيلر يازمايه تشويق ايتدى . صرف اونك همتيله مصرده يازى يازمق صنعتى ايلرله دى . او زمانه قاندار مختلف موضوعلرده يازايله جك قلم صاحبلرى بك آزدي ... اون سنده نبرى مصرده كنچ ، اختيار تصادف ايديلن محررلك هان كافه سى يا جمال الدين ويا طلبه سنك برندن درس آلشدر . بو حقيقتى انكار ايدن عنادجى و حق ناشناسدر . بر جوقلرى كنديسنه حسد ايتديلر . بعضى فلسفى علملرى تدريس ايتمه سى وسيله سيله اوكا ملن ايتك باشلاديلر .

نهایت جمال الدين افغانى عايينه بوراده ده قيل وقال آله ولندى . بعض مقصدلر و بوميانده انكلتره « قونسول ژنه رال » ي خديو ، علمينده بولونديلر . مصر حكومتى (۱۹۲۶) سنه سنده زواللى آدمى منسوبلرندن « ابوتراب » ايله برلكده مملكتندن جيقاردى . جمال الدين دوغرو هندستانه كيتدى . و « حيدرآباد » ده اقامت ايتدى . اوراده « فنون رياضيه » معلمى ، « لوى » شيخ محمد واصل « ك بر سوالى اوزرينه » ده بيلرك مذهبى رد « مقصديه - بو قاريدم بحث ايتديكمز - كتابنى قلده آلدى . بو ۱۲۹۸ سنه سنه تصادف ايدر . مصر مسأله سى نتيجه له نوب انكلز حربى سكون بولونجه يه قاندار « حيدرآباد » دن « قالكوت » به نقل ايديلوب اقامته اامور ايديلدى . سوكر ايتسه ديكى بره كيتمكده سربست براقيلدى . اولو لوندره به كيتدى . بر قاج كون سوكر ايارسه دوندى واوراده اوچ سنه دن

بو صورتله نفر ياتندن متضرر اولديفنه تلخ ايتشدر . ۱۳۱۴ سنه سنده چك سنده چيقان بر « قانسه » وفاتنه سبيت و برمشدر . مزاري ماچقه ده « شيشلر قبرستانى » نده در . اقدامك (۲۵ ايلول ۱۹۲۶) تاريخلى نسخه سنده « محمد برهان الدين بلخى » امضاسيله بر مقاله نشر ايدلمش و دورت كون سوكر ا ۲۹ ايلول ۱۹۲۱ تاريخلى نسخه ده بوكا منبر عزت بك طرفندن جواب و برلش اولديفنى توحيد بك افندى خبر و يرديلر . فقط استانبولدن هان حر ك سبيله بونلرى كورمكه وقت بولاماديم كى « اسلام آنسيقلايه ديسى » نده « جمال الدين افغانى » ماده سنه ده باقلامدم . « دنيا لك هر طرفنده كى مسلمانلرك صميمى دوستى اولان آمريقالى خير پرور مستر چارلس قره ين » ۱۹۲۶ ده موزه مزك قيمتدار مديرى خليل بك افنديك تنسيب ايتدكلرى شكل و صورتده اوكا بر مرار انشا ايتديرمشدر . بو مزارده كى قيده نظراً جمال الدين افغانى (۱۲۵۴ : ۱۸۳۸) ده دوغمش (۱۳۱۴ : ۱۸۹۷) ده اولشدر .

زياده بولوندى . « العروة الوثقى » جمعيتك تصويبيه ، مسلمانلرى برلكه دعوت ايتك اوزره بر غزته نشر ايتك ايتسه دى . بونك تحرير ايشلرينى « محمد عبده » به حواله ايتشدر . بو غزته دن اون سكزنسخه جيقاردى . فقط انكلتره هندستانده صانجه مانع اولدى . كيمك آنده بولونورسه شدتله تجزيه ايديلوردى . غزته ناچار قاباندى . بوندن سوكر ا جمال الدين افغانى بر قاج آى داها پارسده اوطوردى ، متعاقباً لوندره به كچدى . نهايت « ۱۳۰۳ » ده ايرانه دوندى . ايراز حكومتى اونك خنق اوزرنده كى نفوذ و تأثيرندن بالطبع ثوركويور ، كنديسنى ترصد آلتنده بولوندور و پوردى . نهايت ناصر الدين شاه بر كچه كنديسنى اقامتگاهندن آلديردى ، محفوظاً حدو خارجه جيقاردى . بو « عبدالحيد » ك سلطنتى دورينه تصادف ايدمه . جمال الدين استانبوله كلىدى . كنديسنه نشاطاشنده بر قوناق و يريلدى ، بالطبع ترصد آلتنده اولقله برابر بويوك بر حرمت كوردى . طانييانلردن بر ذاتك افاده سنه كوره كنديسنه نه كى آرزولرى اولديفنى صورولونجه : « قلم ، كاغد ، مركب ، حقه ، ديوسدن باشنا نه كوندريليرسه تشكر ايدمه رم ، ديش ،